

Egy férfi nem sír

Ha a víz hideg, azt is vállalja

2. rész

A roppant elegáns MAORT telep a strand közelében épült 1942/43-ban a vállalat dolgozóinak. A párhuzamos vagy merőleges utcák házainak színvilágát a fehér és pasztellszínnek uralták. Ilyen gonddal és költséggel tervezett lakótelep több nem volt Magyarországon. Ősz volt, az uszoda zárva, a medence üres. Már a háború után készült el az új MAORT stadion. A tizenéves fiú itt esett reménytelenül a szerelem feneketlen gödrébe. Kissé fiatalon és anélkül, hogy az ehhez szükséges lányok egyike megjelent volna a láthatáron. De ehhez a szerelemhez nem is kellenek lányok. Ide Kocsis Sanyi kellett, a rongylábú Czibor, s akkor az sem baj, hogy Puskás – szokása szerint – unottan álldogált valahol a felpálya körül. Indult az új idény. Nagykanizsára jött a negyvenes évek második felének, az ötvenesek elejének összes NB I-es csapata. Világklasszisok felhőfejesét, fiom cseleit, csavart szögleit csodálhatta. És ez a szerelem maradandóvá mélyült. „Hajrá MAORT.” Vagy később „Hajrá Olaj” (olajbányász), s akkor már osztálytársai közül is szerepeltek ketten a csapatban. Gimnazista korában az ország népe csak a sportban reménykedhetett valamilyen magyar sikerben: Hajrá magyarok! Hajrá Magyarország!

Az első magyarországi koncepció s pert 1948-ban a MAORT vezetői ellen folytatták le. Ahogy alább kiderül, erre egyik tanárnőjének pusztja jelenléte négy évig emlékeztette, noha e miatt nem volt olyan felhajtás, mint később, Sztálin halálakor. A fiúból ugyan osztályelső nem lett a gimnáziumban sem, de aránylag jó bizonyítványokat vitt haza. Francia–német szakos diplomával kényszerült orosz tanítani a fiatal tanárnő, és akit véletlenül sem szólítottak Hilda néni-nek. Egy-két leckével járt előttünk. A kövér Pepe óriási sikert aratott, amikor óráján – nem tudva, hogy ez a zseniális Miss Marple jellemző szokása Agatha Christie regényeiben – két ceruzával kötést imitált, hogy érzékeltesse az osztály unalmát és oda nem figyelését. Szegény Hilda talán azért nem sírta el magát, mert könnyeit férjének tartogatta, aki a MAORT-per egyik vádlottja volt. (Gyerekük csak az után született, hogy a mérnököt kiengedték a börtönből.)

TAXNER-TÓTH ERNŐ (1935) Széchenyi-díjas irodalomtörténész, professzor emeritus. Kazinczy, Kölcsey, Vörösmarty, Eötvös életművének kutatója.

Vajon miért nem tanított Hilda franciát vagy németet? A fiú Budapesten nevelkedő – főleg fiatalabb – kortársai közül – néhányan – magánúton tanultak az orosz mellett egy vagy két nyugati nyelvet is. Igaz, lassan a háborút követően dühöngő németellenesség is oldódott. A kamasszá nőtt fiú apja könyvtárából sok angol nyelvűt örökölt, meg is próbálta – mint Kossuth a börtönben – az angolt egyedül megtanulni. Neki persze nem sikerült, pedig az angломánia fontos része volt érdeklődésének. Az akkori Kanizsán kevesen kínáltak külön-órákat, s még kevesebben voltak, akik meg tudták fizetni azt. Így maradt ki – és nem csak a fiú – életéből a tánciskola is.

Nem emlékszik, kisgyerekként miként sajátította el a német nyelvet oly mértékig, hogy folyamatosan és nehézség nélkül beszélte, de csak ösztönösen használta a der-die-das-t. Nyelvtanról fogalma sem volt. Annak bonyodalmait a magyar- és latinórák ismertették meg vele. Még talán csak nyolcéves volt, amikor apja (szülei magától értetődően több nyelven beszéltek) kiküldte német vendége fogadására a Keletibe (vagy a Nyugatiba?). Innen taxival mentek a szállodába, s közben azt is megbeszélték, hogy a háború után Hamburgba (mert Stech bácsi ott lakott) megy tengerészti iskolára. (Ami egyébként Kielben volt.) Mit sem törődve azzal, hogy apja két magyarországi középiskolát választott neki – Sárospatakot az angol nyelv kedvéért vagy a piaristák pesti gimnáziumát, mert oda az Erzsébet híd villamossal könnyen eljuthatott (volna). Hamburgról nem beszéltek, csak azzal kapcsolatban, hogy a mérnök úr üzleti útján a legszörnyűbb bombázások egyikét vészelte át a kikötőváros szállodájának légópincéjében. S onnan magával hozta az égett emberhús sokszor emlegetett szagát, mert a Szövetségesek különösen kedvelték a gyújtóbombák használatát. (Más német városok bombázását is megtapasztalta.) Apja – mellékesen – a (ma gyorsfagyasztásnak nevezett) mélyhűtés technológiáját hozta Magyarországra, amihez Stech bácsi az első üzemhez szükséges gépeket szállította. Ennek emléke a Frigelite feliratú furgon fényképén.

Aligha ez a kiskamasz volt az egyetlen, aki még nem sejtette, hogy a víznek világnapja lesz. Pedig a legnagyobb kanizsai fölfedezése a sétakerti uszoda volt. A szárszói nyaralás után, csak ez maradt a következő nyarakra. Csak nyarakra, mert a MAORT mérnökei ugyan tudták, ha lefűrnának, bőven jönne a termálvíz, ami egész évben használhatóvá tenné a nyitott medencét, de az elvtársak uralma alatt az uszoda gyakran a legnagyobb kánikulában is üres maradt, mert hideg víz sem volt. Aki nagyon vágyott az úszás lehetőségére, mint az elbeszélő, az kigyalogolt a bányatóhoz, s versenyezhetett a vadkacsákkal. (Egy finnországi konferencia vidám szaunázása után – felnőtt korában – egyetlen volt a skandinávokon kívül, aki bement a Balti tenger jégtáblái közé. Néhány percre.) Ha a medencét sikerült is föltölteni, vize gyorsan elzöldült és megbüdösödött. A felnőttek persze undorodva elkerülték, de a szenvedélyes úszókat semmi nem tarthatta vissza. Tétre – szétfagyás ellen – harmadáig föltöltötték a medencét, az ősz betérítette falevelekkel, a tél ezt megszórta korommal, az idő fagypontra

süllyedt, a strand zárva volt, de át lehetett mászni a kerítésen, ami persze tilos volt, ahogy az is, hogy néhány tempót ússzon a mocsos, hideg, sekély vízben. Ilyen tilalmak megszegésével szerencsére a roppant éber belső karhatalom, sőt a rendőrség sem foglalkozott, a fiú meg azt vallotta, „ők” azért tiltanak, hogy „mi” mindent kijátsszunk.

Hogy is kezdődött? Valaki fölfigyelt rá, hogy jól úszik, és följánlotta, hogy beveszik a MAORT újonnan alapított úszószakosztályának tagjai közé? Vagy magától fedezte föl ezt a lehetőséget – talán már ’46 nyarán? Az amerikai olajvállalat magyar vezetése komolyan vette a sport fontosságát, vállalta az úszószakosztály tagjainak strandbérlet-költségét. Sőt: a vízilabdázók (serdültebb diákok) úszóköpenyt is kaptak. Amíg közékük kerülhetett, a kisiúnak az volt nagy vágya, hogy ő is ebben a kitüntetésben részesüljön. Egy nyárra edzőt is kaptak Vértessy Jamesz bácsi (olimpiai bajnok) személyében. Tőle tanulta tizenkét-tizenhárom évesen a vízilabda alapvető elemeit. Ami később élete fontos tényezőjévé vált. A MAORT államosítása előtt busszal utazgattak a közeli városok úszóversenyeire, amelyeket többnyire vízilabda-meccs zárt le. Komlón, a rendszer kedvezményezett városában filmre is vették élete első mérkőzését. Nagy szívfájdalma, hogy ezt soha nem látta, s föltehetően nem is fogja. Ezeket az utakat vidám énekszó kísérte. Máig emlékszik a bányászinduló minden szavára, s persze az elérhetetlent megszólaltató dalra is: „Elmentünk Stayerbe / Megnézni mit csinál a három lány...” Nem a három lány volt ebben a fontos, hanem az elmenetel. De Stayerba először csak fél évszázaddal később jutott el. Nem így Pécsre, ahol először nyert úszóversenyt. Igaz, csak kortársai között. De szombat éjjel a Nádor szállóban aludtak, és előtte vacsorára akkora bécsiszeletet kaptak, hogy a széle lelógott a tányérról. Feledhetetlen élmény volt. (Soha többé nem evett ilyen finomat!) Ezzel kezdődött sok kudarc és megalázás után nagy sikersorozata. Mire eljutott az érettségi évéhez, a kanizsai (nyitott) uszoda sztárja lett. Szerényebben fogalmazva: azoké a strandolóké, akik unalmukban a versenyekre is ott maradtak. Ha éppen volt víz a medencében.

A MÁV helyi vezetőinek egyike elintézte, hogy a MAORT államosítása után a Nagykanizsai Vasutas (majd: Lokomotív) átvegye az úszószakosztályt. A költségvetésükből csak arra tellett, hogy az edzői feladatokat is az egyedüli gondnokra bízzák, aki helyben lakott családjával, és előzőleg úszómesteri vizsgát tett. Ráadásul az igazolt versenyzőket (és játékosokat) bérlet nélkül is beengedte a strandra. Külön busz helyett ezután vasúton utaztak. Egy II. osztályú személykocsit kapcsoltattak a menetrend szerinti vonatokhoz, egy-két napig ebben laktak. Éjszaka a rövid üléseken vagy a csomagtartóban aludtak – külön a lányok és a fiúk. A rendre az idősebbek meg a sikeresebbek „vigyáztak”, mert az úszómester-gondnok közben a kanizsai strandra felügyelt. Noha nagykamassz korukban a hálós és a deszka csomagtartó már nagyon kényelmetlen volt, az öregember úgy emlékszik rá, hogy mindig csodálatosan jól érezte magát. A „buli” szót még nem használták, ez még a „zsúrok” kora volt. A vidéki versenyek mégis „nagy bulik” voltak.

Még ha nem is hívták így, a buli – az ugratás, a nagyotmondás, néha a határok átlépése – hozzátartozik a sporthoz, de az úszóedzés unalmának föloldásához alighanem szükséges is. Írja 2023-ban a vénember, amikor a magyar úszósport legfényesebb csillaga éppen nem akar úszni. Legalábbis annyit nem, amennyire a sikerekhez – edzője szerint – szüksége lenne. Azért említi ezt, mert ő még mindig szeret úszni. Legjobb mondatai aközben jutnak eszébe, amíg magába zártan úszkál faltól falig. A vízilabda viszont nem ad alkalmat unatkozni, aki kicsit is komolyan veszi, annak edzésen és mérkőzésen egyaránt folyton összpontosítva kell figyelnie. A csapat minden tagjának együtt kell működni, a kitűzött cél csak közösen érhető el. Kell még jó úszótudás, gyorsaság a helyzetfölismeréshez és a meglepő húzások kitalálásához, no meg a taktika fegyelmezett végrehajtása. Mindez az élet más területein is hasznos tulajdonság, különösen, ha hozzátesszük a magyar vízilabda korábbi sikereinek titkát, a trükközést, vagy ahogy az uszodában emlegetik, a fikikát. Észjáték. A vénemberré öregedett fiú utolsó csapatának bő keretéből heten lettek egyetemi tanárok, s mindenkinek van diplomája. Fordulatossága miatt szeretik a nézők jobban a mérkőzéseket az úszóversenynél. Így volt ez Kanizsán is, ahol világerő csapat bizony nem jött össze. A kor megkövetelte, hogy a kiadott jelszavakat mindenki ütemesen harsogja, ne feledje a Szovjetunió elé illeszteni a „dicső” jelzőt, s ünnepelje a „davaj csaszi” csúcsjáratásának napját, éljen ez Sztálint és Rákosit. A kanizsai közönség méltányolta tehát, hogy a vízilabdás fiúk – amikor a meccskezdő ráúszáshoz fölálltak – a szokásos háromszoros éljen helyett az egész sétatert betöltő hangerővel harsogták csatakiáltásukat: „Rum, bambi, sör!” Ütemes taps ugyan nem kapcsolódott hozzá, de az éljenzések korában a tabudöngető lázadás szelleme szólalt meg. (Vajon hányan próbálták ki összerázva ezt a különleges koktélt? A vénember reméli, nem tartozott közéjük: még elképzelni is borzalmas, milyen zagyvalék lehetett volna, ha nem csak tizenéves fiúk fékezhetetlen agyában létezett.)

A közvélemény elismerésének legfelső fokára – a dédelgetett labdarúgók mellé – talán csak az olimpiai és világbajnokok kerültek. De a győztesek közé tartozás vágya több szinttel lejjebb is megnyilvánult. A fiú saját személyében egészen különleges és meglepő módon találkozott ezzel: „Te indulsz utolsónak?” – kérdezte ’52 nyarán a tízszer harminchármas úszóváltó indulása előtt egy strandolóból drukkerré vált ismeretlen az immár fiatalemberré nőtt hősről. „Akkor nyerünk” – szólt oda „igen” válaszára családjához és barátaihoz az ismeretlen. Mármost *mi* nyerünk. Kanizsaiak. Azaz legyőzzük Szombathely úszóinak válogatottját, akik hasonlóan mostoha edzési lehetőségre alapozva jöttek erre a versenyre. Új, néhány éve divatozó úszásnem volt ekkoriban a pillangózás, még delfinezés nélkül, a régi mellúszó lábtempóval. A kétszáz annak is a legnehezebb versenyszáma. A kanizsai stranduszodában a fiúnak (a mi fiúnknak?) abban is meg kellett előznie szombathelyi kortársát, akinek húga a parton izgult bátyja győzelméért. (A lány majd a következő évben kap rövid, de feledhetetlen szerepet a fiú életében.)

A harmadikos gimnazista (ma tizenegyedikes lenne), aki egy fejfel alacsonyabb volt vetélytársánál, a rajtkőről hat versenyzővel együtt ugrott a vízbe. A távot nem mindenki úszta végig, volt aki valamelyik fordulóban kiszállt. Hatvanhat méternél már szétszakadt a mezőny, élén ketten emelgették – ekkor még könnyedén – párosával karjaikat. A negyedik hossz után is egyvonalban úsztak, s hősünknek vészesen fogyott a levegője. Úgy érezte, méterről méterre nehezebben emeli ki karjait a vízből. Mintha a mozdulat íve egyre laposabbá válna. Majd jött az utolsó forduló, és fölillant benne, hogy nem bírja tovább. Át kell váltania a lassúbb melltempókra, hogy mégis elérje a falat. Égett a tüdeje, óriási erőfeszítéssel szívott friss levegőt egy-egy kis korty zöldes uszodavízzel együtt. Kinézett a partra, s ott izgult Zsuzsa és a többiek. Tőle nem messze meg – egy másik „mi” közösségben nem érte, hanem ellene, a bátyjának – szurkolt a szép szombathelyi lány. Nem láthatta, de elképzelte, hogy párássá válik a csodás barna szeme. Idegesen húzogatja fürdőtrikója jobb oldali pántját. Azért is folytatom, határozta el a fiú, de a mellette lihegő (tisztán hallotta, hogy ő is nehezen kapja a levegőt) csak nem akart lemaradni. Még három tempó, kettő, egy. Aztán néhány korty víz, amitől majd’ megfulladt, de centikkel előbb érte el a falat. Győzött. Még örülni sem tudott azonnal. Ráadásul ki kellett másznia, mert a lépcsőt csak nem kereshette meg, abban fáradtsága bizonyítékát látják. Ki kellett nyomnia magát a magas karéjú medencéből a partra. Ez is sikerült. Akkor érezte először, hogy rendesen kap levegőt, már nem ég a tüdeje, s valami édes lepi el nyelvét: a győzelem íze.

Más versenyszámok következtek, majd a fiúnak – a kanizsaiak végső győzelméhez – meg kellett nyernie a négyszáz gyorsot is, ami könnyen ment, nem volt komoly ellenfele. A szombathelyi sikerember (egy másik tizenhét éves fiú) a száz mellett választotta, így elkerülték egymást. Aztán jött a váltó, és a fiú jobb benyúlásával Kanizsa csapata győzött. Tízszer harminchármas váltó? Csak az épülő szocializmus minden szabályt kijátszó korában számolhatta ki valaki azt a bonyolult rendszert, miként szerezhethet Kanizsa elegendő pontot ahhoz, hogy „legyőzze” a megyeszékhely Szombathely úszóit. Kicsike győzelem volt ez, de aki tudott róla Nagykanizsán (nem lehettek sokan), az büszkén örült.

A szombathelyi lány valóban rámosolygott a kanizsai váltó utolsó úszójára, amikor (erős túlzással) tapsvihar közepette kijött a vízből? Vagy csak a vénember képzeletében?

A fiú úszósikereiről – hat nyáron át – nemcsak a *Zalai Hírlap* számolt be, de néha a *Népsport* is. Az úszószakosztály baráti köre évről évre változott ugyan, de a hangulat mintha egyre közvetlenebbé vált volna. Mit sem törődve az ÁVO-val, a hiányokkal, az iskolával és a mindenütt harsogó politikai szólamokkal. Sikereivel a fiú az úszócsapat középpontjába került, amit persze még a gimi tornatanára sem méltányolt. De azért az egerszegi sporthivatal számon tartotta. A felsőbb szerveknek készített éves jelentések sikerszámai érdekében. Mindez nem kápráztatta el azokat a lányokat, akiktől remélhette, hogy csodálni fogják. Mégis az úszócsapat volt az egyetlen közösség, amelyben Kanizsán jól érezte magát.

A sikerek íze soha nem lett többé olyan édes, mint a kanizsai uszodában. No meg Pécsen, Komlón, Kaposváron, Fehérváron, Szombathelyen, Tolna városa mellett a Dunában. Csak éppen a nagyobb úszóközpontokba – Budapestre vagy Egerbe, de még Sopronba – se jutott el.

Az „édes sikerről”, mi juthat más a vénember eszébe, mint a Makoviczky cukrászda. E télen-nyáron kíváncsi intézmény remek fagylaltja. (A régi üzletet – alighanem csak korosztályom hívta így. Korábban Bayer cukrászda volt, majd Muskátli lett.) Képzeljék: a gyümölcsfagylaltjuk gyümölcsből készült!!! A mai tizenévesek – akik megszokták az „ipari méretekben” használt ízesítőket, talán észre sem veszik, hogy a hazánkban kapható fagyisokszor nemcsak szemérmetlenül drága, de rossz is. A jó fagylalt receptjeit persze nem a mindenre rátelepedett párt, hanem – becsületes mesterként – Makoviczky bácsi igyekezett átmenteni a hiánykorszakon. És a sütemények! Zsuzsa a krémest szerette legjobban. Én is többnyire azt kértem, ha volt pénzem. (Főleg ha az kevésnek bizonyult dobostortára.) Nyolc év alatt számtalanszor kellett tehát a Felsőtemplomtól a Szabadság (ma Erzsébet) térig tartó Fő utcán végigkörülnünk. Fagylalt és süti után vágyakozva, de a párhuzamosan sétáló leánytársaságokkal is szemérgetve. Szótlanul, amíg a cukrászdában össze nem akadunk hétköznapi traccspartira. Tovább ritkán jutottunk. Hírlett egy fiúról, hogy udvarol valakinek, vagy a „hódolója”. (Szeretne az „udvarába” tartozni, ahogy ez a feudalizmus kori szó sugallja.) Néhány lány el is büszkélkedett vele, hogy neki udvarlója van. Az is kiderült, talán az érettségi előtti évben, hogy szombat esténként néhány fiú és néhány lány együtt megy ki a „hegyre”, s csak reggel felé mennek haza, de arról már nem tudok, mit szólt ehhez valamelyik faluban élő anyjuk. Mindenesetre, ahogy ez az albérlőjéről kiderült, Vili néni azonnal kirúgta a lányt, nehogy „rossz hatással” legyen a két évvel fiatalabb Zsuzsára. (Tanárnőként neki is vigyáznia kellett a hírére.) Szabályok persze azért vannak, hogy megszegjék azokat. Ebben az esetben azonban betartásukra nem a rendőrség vigyázott, nem is valamelyik (megfélemlített) egyház, hanem a város – szűkebb vagy tágabb – egyetértése. „Rossz hírű” lánynak nehéz volt férjet találnia. A háború után születettek – és főleg a nagyvárosiak – már e tekintetben is gyorsan változó világban nőttek föl. A párt eleinte a szabad szerelmet hirdette, a kórházakban – állítólag – ki volt írva: „asszonynak szülni kötelesség, lánynak dicsőség”. Aztán jött az álságosan „puritán” Kádár-korszak, ráadásul a „baby-boom” következtében sok lett az éhes gyerekszáj. Ezt a népszaporulat máig tartó hullámvölgye követte, s egyre lazult az abortusz tiltása, terjedtek a fogamzásgátlók. De ez nem e sorok írójának a szakterülete.

Iskolája sok híres diákjai közül csak a cserkésztest Tüskés Tibort ismerte, de nem sejtette, milyen nagy szerepet kap majd (a *Jelenkor* főszerkesztőjeként) az életében. Évente változó összetételű – „a” vagy „b” jelű – osztályukban talán nem túlságosan mély, de kedélyes barátságok, vagy inkább: cimboraságok is kialakultak. Az öregember nem tudja felidézni, kinek a családi nyaralója tette

lehetővé, hogy néhány tavaszi napot Balatonfenyvesen töltsenek. A víz még elég hideg volt, de ez történetünk hőseit nem zavarta: csak az veszett feledésbe, egyedül úszott-e, vagy az öttagú társaságból más is vele tartott? Az ő ötlete lehetett, megnézik Fonyódot, ahol kisgyerekként olyan szép nyarakat töltött, s ahol akkor már hat éve nem járt. Csavarogtak. A mólón elmesélte, hogy 7-8 éves korában a hajósok megengedték, hogy elkapja a part felé dobott kötelet, és hurkát a bakra illessze. Megvárták a Badacsonyból érkező hajót, ami talán egyetlen utast se hozott: messze volt még a nyaralás ideje. Megvitatták, miért éjszaka megy ki a két halászhajó – merítőhálóval halat fogni. Van még hal a Balatonban? – kérdezte egyikük még az ötvenes évek elején.

Valahonnan tudták, hogy ha a kikötőből fölfelé mennek, találhatnak egy cukrászdát. Mindenesetre megegyeztek, hogy egy-egy sütire futja a pénzükből. A cukrász – maszek? vagy állami alkalmazott? – előre kifizettette velük, csak azután ülhettek ki a teraszra. A sütemény finom volt, a pénzük kevés. Mégis kértek még egyet, s az őket kiszolgáló egyetlen személy ezúttal nem kérte előre a pénzt, mert mással volt elfoglalva. Észrevették, hogy a kerthelyiségből, ahol ülnek, annak végén – a kisajtón – ki lehet lopózkodni. Kértek egy harmadik süteményt, s azért sem fizettek, de jóízűen megették. „Tűnés!” – Mondta egyikük, s villámgyorsan kiosontak. Az üzletben rakodó férfi nem vehette őket észre, csak később fedezte fel, hogy nincs senki az asztaluknál. A tizenöt-tizenhat éves kamaszok szélvész gyorsasággal rohantak a Balaton felé. Gyalog indultak a sínek mellett Fenyves irányába, hogy gyorsabban kikerüljenek a még üres nyaralóváros utcai lámpáinak fényköréből. Vonat ugyan nem jött, de egyszer csak zajt hallottak, és kutyaugatást. Fölfedezték a szökésüket, gondolták, s egyikük – indián regényeken edzetten – azt javasolta, vessék le cipőjüket, s a vízben folytassák útjukat, hogy ha netán kutyaival keresnék őket, elveszítsék a nyomukat. Így jutottak Bélatelepre, ahol fölhúzták a cipőket vagy szandálokat, majd észrevették, hogy éppen jön egy vonat Fonyód felől. Kinézték, melyik kocsitól van a legmesszebb a kalauz, fölugrottak, s végül szerencsésen visszaértek a fenyvesi nyaralóba. A cukrász jól nevelt úri fiúkat látott, csibész voltukat késve fedezte fel. Mind az öt fiú a kommunista szólamok árnyékában nevelkedett. Márpedig, ha a tulajdon (azaz a cukrászda) lopás, ahogy azt az Alexa tanár úr által idézett költő is leírta, akkor miért kell a süteményekért fizetni? Lázadók voltak, hisz a tanár úr Kassákot is olvastatott velük. Tudták, hogyan kell pénz nélkül csavarogni.

A vénember azzal szembesül, hogy nem ismerte igazán tanárait, akik persze – mint a lakosság nagy része – szerepet játszottak: a beilleszkedő alattvalóét. Mondanivalójukat a kor üres szólamainak ismételtetése mögé rejtették. A diákok nem vették észre, hogy ez volt a védekezés egyetlen lehetősége: mindent átjárt az erőszak és hazudozás szelleme. Hősrünknek sem volt többé kötelező hittanra járni, de új gimnazista éveinek elején lehetséges volt. Majd édesanyját hivatali főnöke jóindulatúan figyelmeztette: másik templomba járjanak vasárnapi misére, a fiát meg ne irassa be fakultatív hittanra. Társai többségével együtt

ő is makacsul hitte, hogy a „Pincsi” gúnynéven emlegetett iskolaigazgatójuk a hatalom bérence. Föl sem merült, hogy szerepet kénytelen játszani, mert így fedezheti tanárait és diákjait. Talán nem tudatos elhatározásból tette, amit tett, és nem is csupán a maga hasznára. Kanizsán akkor (tudtommal) a hatalom helyi birtokosai kevés kiemelt kedvezményben részesültek – befolyásos kapcsolataik mellett. „Pincsi” kiváltsága a kényelmes igazgatói lakásra korlátozódott. Ki tudhatja, mit gondolt – és mit mondott a feleségének – arról a világról, amely szorosan körülvette. Mindenesetre elérte, hogy a velünk (különösen velem) csődöt valló ifjú matektanárnőt Zalaegerszegre helyezték, s így szabadult meg a körülötte ki-kirobbanó botrányféléktől. Nagyrészt gyorsan elkerültek iskolánkban azok is, akiket a párt varrt „Pincsi” nyakába. Csak az ötvenhatos megtorlás időszakában nem sikerült kimentenie közszereplésének következményei alól népszerű tornatanárát, de akkor én már nem voltam a diákja. A hosszú élete végére országos hírességé lett Kugler Sándorné esetében elnézte, hogy kémia és fizika óráin világnézeti kérdésekről szó sem esett. Fedezte Bártfai és Gögös tanár urak „régimódi” irodalomfölfogását, engedte, hogy Alexa Ambrus úgy szavalja a sajátosan értelmezett *Fekete zongorát*, hogy az lázítással ért fel. (Máig hallom az ő hangján: „Ez a fekete zongora...”) Simonffy Emil, aki fél lábát a frontkórházban hagyta, egyáltalán nem azt a történelmet tanította, ami a tankönyvekben állt. Hogy csinálta ezt? Nem tudom. Észre nem vettük. Azt se feledjük, hogy „Pincsi” időszakában iskolánkat Irányi Dánielről nevezték el, csak később (én már leérettségiztem) adták neki a Landler Jenő nevet. „Pincsi” engem – tüntetően fegyelmezetlen diákját – nem záratott ki az iskolából (évi négy-öt igazgatói rová ellenére sem), egyetemi ajánlásában pedig annyira megszépítette káderlapomat, hogy a korábbi osztályidegenből „egyéb”, majd más iratában „értelmiségi származású” lettem. Hogy ennek volt-e köze Nagy Imréhez, nem tudom.

Csak egy lány – Zsuzsa – volt, akivel hősünk évekig – évtizedekig – kapcsolatban maradt. Az emlékezet sajátos működése miatt rá a fiú sokkal jobban emlékszik, mint öccsére vagy akár Vili néniére. Először az a kép úszik be tudatába, hogy négyesben (idősebbik húga volt a negyedik) Csapd, le csacsit játszottak, és zengett a háromemeletes épület diadalordításaitól. Aztán jöttek a csendes, elmélyült tarokkpartik, amit Vili nénitől tanultak, amiben eleinte anyánk is részt vett. Zsuzsa először a szülők, majd a testvéreik helyére új fiúkat is meghívott. Egyre többször hallgattak a tarokk mellett rádiót, ami csökkentette az elmélyülést, de vele a kis lakásba belopakodott a tánczene. A fiúk hiába voltak műveltek, okosak (és Zsuzsa szerint igen jó táncosok), hősünket lekötötte a tarokksiker vágya, a fiúk egyke sem lett barátja. Rém büszke volt arra – ha nem is kártya-, csak dohányzóasztalnál –, úgy tölti idejét, ahogy Jókai és Mikszáth korában a leghíresebb államférfiak. Egyszer csak Vili néni kínálatába (a sütemények mellé) bekerült a likőr, amit gyógyszerész rokona kotyvasztott tisztaszeszből és gyümölcszörpökből. A tarokkot szinte észrevétlenül szorította ki a tánc. Fölhajtották a szőnyeget, Zsuzsa – aki szintén nem járhatott (pénz

hiányában) tánciskolába – mutogatta a szabályos (és szabálytalan) lépéseket. Sőt, lány osztálytársakat is hívott, de arra gondosan ügyelt, hogy mindig több legyen a fiú. Így meg kellett tanulniuk a lekérés szertartását is, ami néha bizony fájdalmas csalódásokkal járt. A valódi bálba a fiú csak a szalagavatóján kóstolt bele. Arra egyedül ment, nem hívott senkit. Zsuzsát ugyanis csak öccsével és a húgával együtt vihette volna magával, már ha a lány hajlandó erre.

Vili néni nem olyan sokszerűen lett özvegy, mint a fiú anyja: beleszokott. Évekig reménykedett hiába, hogy előkerül a fronton eltűnt férje. Amit nem tudott megszokni, az gyerekei megbélyegzettsége volt, mivel apjuk „horthysta, ludovikás” tiszt volt. Ebből fakad a történet idevágó részének legérzelmesebb néhány napja. Kanizsán nem volt Szent Mihály útja, a város mégis beleremegett. Nem az őszi szellőbe, hanem a félelmetes hírre, hogy elkezdték a kitelepítési végzések kézbesítését. Estenként fölöltözve feküdtünk le, mint a légiriadók időszakában. Félálomban összeresztünk minden gépkocsi hangjára. Hátha értünk jött a fekete autó. A fiú mégis hajnalban kelt, s jó óráig ácsorgott Zsuzsák háza előtt azon izgulva, megy-e lány iskolába, mert ebben az esetben nem vitték el őket. Fölmenni, becsöngetni – anyja parancsára – szigorúan tilos volt, mert akkor a lakásban megbúvó ávosok felfedezhetik baráti összetartozásunkat, és minket is fölvesznek a kitelepítési listára. Ha belegondolunk, a rettegés kissé túlfeszíthette anyánk idegeit, de a félelem légköre az egész várost fölzaklatta. Azokat is, akik este veszélyérzet nélkül feküdhetek le.

A miniszterelnök Nagy Ferenc lemondatása, Kovács Béla (és mások) elhurcolása készítette elő a kitelepítéseket. Mire azonban 1950/51-ben a nagyvárosok is sorra kerültek, az ország megfélemlítettsége kiteljesedett. Kiépült az önkényuralom. A '46/'47-es tisztogatások időszakához képest a szervezett – illetve megszervezhető – ellenzék szét volt verve. Az elégedetlenség ezzel nem tűnt el, sőt azoknak a rétegeknek a mindennapjait is meghatározta, akik „alulról” valahová följutottak. Mások, akik rég beletörődtek „osztályellenség” voltukba, meghúzták magukat. A kitelepítéseknek semmi szerepe nem volt a hatalom megőrzésében. (Számptalan öreget, gyereket és addig fizikai munkát nem végző nőt vettek föl a listákra.) Nincs elfogadható magyarázat, miért volt erre szükség. Az elsődleges cél kitelepítettek ingatlanjainak (berendezett lakásainak) megszerzése lehetett, no és a terror érzékeltetése brutális eszközökkel.

Az öregember kerülgeti a témát, mert fiatalkorában azért rabja volt Zsuzsa vonzerejének, még ha ennek következményei elől mindketten el is zárkóztak. Nyilván a fiú félszégése miatt. Ahogy fölneveltünk, nem kerültünk közelebb egymáshoz, de érettségi után is laza barátságban maradtunk. Mégis a hírt, hogy férjhez ment, gyereke született, majd elvált, érzelmi érdektelenséggel vettem tudomásul, noha egyre ritkuló találkozásainkon még a régi hangon beszélgettünk, mintha közben mi sem történt volna velünk – saját életünkben. Pedig Zsuzsa óriási hatással volt arra a gátlásos kis-, majd nagykamaszra, aki én voltam egykoron. Figyelmeztetett viselkedési fogyatékoságaimra és öltözködési hiányosságaimra, olvasta első – mások előtt titokban tartott – írásaimat, könnyedén és

fájdalommentesen – fújta szét álmodozásaimat. Soha nem mondta, hogy rosszul táncolok, de némileg rendbe szedte ritmusérzékemet. Azt hiszem egy pillanatig sem gondolt rám női figyelmére érdemes férfipalántaként. Együttléteinket mindig magától értetődően tartottuk, akár tarokkoztunk, akár más fiatalok társaságában beszélgettünk – egyre több likőrt szopogatva.

Minden elmúlik egyszer, ahogy a német katonák énekelték, sem Zsuzsáékat, sem minket – két dolgozó nő családját – a kitelepítéskor nem vittek el. „Wo meine Sonne scheint...” – énekelt Catherina Valente a bécsi rádióban – magyar adást nem illet hallgatni, az nem volt a „mienk”. Bécsen Kanizsán tisztáiban lehetett fogni a BBC magyar adásánál vagy az Amerika Hangjánál. Zsuzsáéknál az érettségi évében már csak táncos összejövetelek voltak, amit Vili néni „ötórai teaként” működtetett, de a befejezés, amikor hazamentek a legények, illetve az önmagukat legénynek tartó fiúk, mind későbbre tolódott. Én leérettségiztem már, amikor a társaságba betévedő gyógyszerészlány fölkhívta a figyelmem, hogy Zsuzsa egész éjjel a kórház fiatal orvosával táncolt. Másként, mint velem. Gondoltam, a botlábam miatt. Az, akibe szerelmes lehetek, reménytelen távolságban van tőlem, mondta az először látott lány, aki tánc közben izgatóan simult hozzám. Gyorsan vége volt, Várhely jutott eszembe, ahol a cselédgyerekektől hallottam, miért ugrik a kakas a tyúk, a bika a tehén, a kan az emse hátára. Tizenkét-tizenhárom éves lehettem, amikor Kanizsán, a – teraszunkkal szemben levő – méntelepen a fedezettetéseket bámultam. A csődör valószínűtlenül hosszú hímtagját beigazítják az odavezetett kanca farka alá. Nemcsak a trágár szavakat ismertem, de azzal is tisztában voltam, hogy mit látok. Nem maradt hatástalan rám. Meglestem, hogy az egyik úszólány fölül egy faágra, és fehér bugyijából kifodrozódik a fekete szőr. Mire tisztáztam magamban, hogy ez izgalmas és a lány is vonzó, elmaradt az úszóedzésekről. Titokban vártam rá iskolája előtt, de mindig úgy adódott, egy szervusznál tovább nem jutottunk. (A „szia” sem volt még divatban.) Talán anélkül, hogy gondolt rá, Zsuzsa tartott vissza más lányoktól.

A fiú kiskorában járt néhányszor Esztergomban, de sokáig nem tudta, hogy soha nem látott – másik – nagyapja ott nevelkedett egy kékfestő udvarában, ott járt három fivérével gimnáziumba, és onnan ment a pesti egyetem bölcsészeti karára, ahol diplomát szerzett. Azzal helyezkedett el a Gőzhajótársaság esztergomi irodájában. Majd önkéntesnek jelentkezett a 26. gyalogezredbe. Le is vizsgázott a hadnagyi rangért, ami aztán odavezetett, hogy Boszniába is elvezényelték. Közben azonban megalakult a magyar Honvédelmi Minisztérium, és feleségével, Ács Franciska jómódú esztergomi iparoslánnyal, Budára költöztek, mert ebben a minisztériumban lett számvevő egészen 1918-ig, amikor Károlyi egyik kormánya főszámvevőként nyugdíjazta. Minderről nem tudtam, így családom esztergomi kötődéséről sem, amikor vágyott céllá vált, hogy eljussak ebbe a városba. Ott rendezték ugyanis 1953-ban az országos ifjúsági úszóbajnokságot.

Az utolsó előtti középiskolás évében a nyarat a fiú – szokás szerint – a kanizsai strandon lebzselve töltötte. A Megyei Sporthivatal – mint minden megyei hivatal – Zalaegerszegen székel, ahol egyáltalában nem volt uszoda, ami némi nehézséget jelentett, ha a városban megyei úszóbajnokságot akartak szervezni. Az elvtársak, amikor a „fenti” elvárásoknak kellett megfelelni, nagyon találgatások lettek. Az eseményt a vékonyan csörgedező Zala folyóban rendezték meg. További gondot okozott, hogy úszók sem voltak, csak Kanizsán. Meg kellett őket hívni. A fiú – hírnevéhez méltóan – a megyei bajnokságot nemcsak fölényesen nyerte, de az utolsó métereket – hengegően – pillangón tette meg. A vezető elvtársak jelenléte miatt a versenynek nézői is voltak, akiknek többsége ekkor látott először pillangózó úszást. Megjegyezte ezt a tanácselnök is, akinek a megyei bajnoknak járó érmet (vajon hol lehet?) át kellett adnia. A Sporthivatal vezetője korábban Kanizsán vízilabdázott, mert ott kapott állást, amikor kirúgták a pécsi napilap sportrovatától. Ismerte a kanizsai úszókat. Meg – miután Egerszegrre költözött – ő írta a sporthírek nagy részét. A következő év nemcsak a fiú érettségijéről nevezetes, de azért is, mert akkorra tervezték a Népstadion nagyszabású avatását is. Az egykori vízilabdázó, úgy vélte, neki ott a helye ezen, tehát Zala megye nevében bejelentette tiszteletjegy-igényét. Amikor kiderült, hogy kapnak néhányat, más elvtársak is pályáztak rá. Az épülő szocializmus ügyeskedést jutalmazó szellemének megfelelően, ki kellett tehát találnia egy fedősztorit. Mivel egy nappal a megnyitó után kezdődött Esztergomban az úszók – említett – ifjúsági bajnoksága, a Sporthivatal (vezetője) azt javasolta az elsőtitkár és a tanácselnök elvtársaknak, (most először) Zala megye is képviseltesse magát ezen. A két főelvtárs ehhez hozzájárult, és az ígért tiszteletjegyek számából kiindulva három úszó és a vezető részvételét engedélyezte. A helyi sportéletéről szóló éves jelentésben jól fog mutatni, hogy az úszó-sportot is támogatják.

A verseny augusztus 21-én kezdődött, kézen fekvő volt, hogy az Új Kenyér Ünnepeén tervezett megnyitón a sportvezető és csapata is részt vegyen, hiszen Egerszegről Budapesten át kell Esztergomba utazni. Sikerült Egerszegen két (pártszempontok alapján) jó családból származó diáklányt találni, akik úszni is tudtak, ámbar végül a bajnokságon nem indultak el, s a „csapat” harmadik tagja Zala megye bajnoka lett. A kanizsai sikerúszó, akit a Balatonból kellett kihalászni, ami némi bonyodalmat okozott.

E nyár elején ugyanis az érettségiző fiú édesanyját ideiglenesen a balatonfüredi MNB-fiókba helyezték, aminek nem túlságosan örült. De özvegy volt, és osztályidegen, mindent megtett állása megtartásáért. (És némi helyettesítési díjért.) Nagyon megkönnyebbült, amikor fia sikeresen letette az érettségi vizsgát, sőt – amire igen vágyott – a Műegyetem Vegyészkarára is fölvtették. A fiú ettől kevésbé volt elragadtatva, de a nehézségek (és botrányok) nélküli érettségi őt is felszabadította. Örömmel fogadta el anyja javaslatát, hogy töltsen nála a nyarat, legalább nem lesz egészen egyedül. Mármost abban a Füred felső részén levő jellegzetes parasztszobában, ahol lakhatást kapott. Nagyfia tettre kész

diákmunkaerőként jelentkezett a veszprémi Tejipari Vállalatnál, s ettől kezdve egy tejes autóval minden hajnalban Veszprémbe autózott. Ott a gépkocsi hivatásos vezetőjével fölvelték az árut, amit aztán Füreden „terítették”, azaz széthordtak. Nem volt nehéz munka, csak a rekeszeket nem szerette, amelyekben tucatnyi literes üveget szállítottak (tejjel megtöltve) a címzett üzletbe. A hajnali kezdés nem zavarta, mert többnyire akkor indultak, amikor a mólóbárban abba-maradt a zene. Egy furcsán nyomorék zongorista játszott az ott nyaraló – és helybéli – aranyifjak szórakoztatására. Volt köztük – későbbi – Anna-bálos szépségkirálynő, jó néhány táncolni vágyó pesti lány, velük jókedv, nagy röhögések, andalgó szerelemjátékok. Csuda jó volt: talán minden másként alakul, ha Évivel – szülei nélkül – elmegy egész hétvégére vitorlázni, s legalább egy éjszakát kettesben a szűk kabinban töltenek. De ő inkább a leendő szépségkirálynő után szaladt, aki vele csak egy nyáron át táncolt, ahogy később a két évvel korábban bemutatott svéd film címére gondolva mondogatta. A film történetére persze nem emlékszik, csak arra, hogy a hősnő meztelenül fürdött a tengerben.

A fiú munkája végeztével – még dél előtt – nem anyjával közös szállásukra ment, hanem a 25 méteres „uszodába”. Ezen a nyáron a móló mellett Füreden egy faalkotmányt építettek, hogy ott úszóedzéseket (és versenyeket) lehessen tartani. A fiú tehát Füreden készült a rövid idényre, mégpedig – csodák csodája – egy vizsgázott edző vezetésével, aki miskolci úszókkal táborozott a nyaralóvárosban. Füreden kapta augusztus vége felé a levelet – kanizsai közvetítéssel –, amiben arról értesítették, hogy elviszik az ifibajnokságra. Legyen egy nappal előbb Egerszegen, a Sporthivatal vezetőjénél, egykori csapattársánál.

Föl kellett mondania napidíjas munkahelyén, Kanizsára utaznia, és onnan Egerszegre, ahol aztán a sportvezető lakásának díványán aludt az indulás előtti éjszakán. A kis csapat a két feledhető és el is feledett lánnyal augusztus 20-án hajnalban szállt vonatra. Szerencsésen megérkeztek Budapestre. Résztvettek a vadonatúj Népstadion megnyitőünnepségén, megnézték a (gyengécske) meccset, a fiú kapott egy azóta elveszett levelezőlap-fényképet, amelyen Székely Éva pillangózott. Majd a Császár uszodához mentek, ahonnan akkoriban az esztergomi vonatok indultak. (A vasúti összekötőhíd még nem volt újjáépítve.) Kevésbé szerencsés, hogy a fiú roppant éhes volt, nem emlékszik, hogy ebédelt-e valahol. Mindenesetre fölfalta a párizsis, zöldpaprikás szendvicset, amit vendéglátója felesége reggel készített, s ami azzal a katasztrófális következménnyel járt, hogy a kissé megerjedt paprika és a párizsi heveny hasmenést okozott. A bazilikával szembeni kollégiumnak ama szobájában kapott ágyat, amit a vízilabdázó Kárpáti Gyurika (alias Kuka) fénye aranyozott be. De hiába hívták „kis éjszakai mulatságra” – némi lenéző hangsúllyal – az ezúttal úszóversenyzőként jelenlevő olimpiai bajnok vezette – pesti vagányok, neki a szálláson kellett maradnia, illetve annak egyik mellékhelyiségében trónt foglalnia. Így aztán az éjszakai buli elmulasztása ellenére holt fáradtan és legyengülve érkezett az uszodába, ahol nagy reményei ellenére még döntőbe se jutott. Másod- és harmadnap sem. Neve nem is került bele a sportlapba, ami csapás volt

vezetőjük tekintélyére, mert az eredménytelenséggel nehéz volt a tiszteletjegyek fölhasználást megindokolni. A fiú újabb uszodai csalódásai ellenére, az esztergomi napokat élete legszebb élményei közé sorolja.

Nemcsak a legtöbb számban győztes pestiek nyüzsögtek ugyanis az uszodában, de a – kevésbé sikeres – szombathelyiek is ott voltak. Nagy úszóvetélytársával és a húgával már az első napon összefutottak, majd a közös vacsora után hármasban egy zenés kertvendéglőbe mentek. A fiú egyszer csak azt vette észre, hogy kettesben maradt a lánnyal. Körülöttük táncolt, nevetett, udvarolt, sóhajtozott és összesimult a csillagfényes nyári éjszakában rengeteg sikeres és sikertelen fiú- és lányúszó. Ők ketten kizárták magukat mindebből, és belefeledkeztek a táncba. Az öregember süket fülében az óta is meg-megszólal Payer András slágere: „Hol jártál az éjszaka, Cecília, / Nem voltál az ágyadban, Cecília...” A lányt persze nem Cecíliának hívták, de kit zavart ez, ha egy tizen-nyolc éves fiú és egy tizenhét éves lány a sláger dallamára szorosan egymáshoz simulhatnak. A fehér blúzhoz viselt sötétkék szoknya néha nagyot pördül. Ráadásul a lánynak feledhetetlenül mélybarna szemei vannak, s puha kezének hosszú ujjai a fiú nyakára simulnak. Napközben az uszodában töltötték az időt, szurkoltak ennek, annak, amannak, ha látták a vizet a medencében, és nem csak egymás tekintetét keresték. Ez a három csodának beillően szép este zárja a nyolcéves száműzetést. A fiú már csak néhány napra ment vissza Kanizsára. Aztán új fejezet kezdődött életében.

De a lány közben kicsúszott a karjaiból. Sok minden csúszott ki a kezéből. Azt hitte, az a három éjszaka soha nem ér véget, s ők a végtelenségig a kertvendéglő beton „parkettjén” ölelik egymást. Soha nem lesz vége ennek az idillnek. Vagy a kollégium felé vezető úton andalognak. Mindhárom nap alatt eljött a pillanat, amikor hazamentek a zenészek, s nekik is indulniuk kellett szállásukra. És a fiú nem csak egyszer veszi a bátorságot, hogy megcsókolja. És nem csak utólag jut eszébe, hogy a lány visszacsókolta. Néhány év múlva már csak vigasztalásul mondogatta magának, miután a továbbiakról Cecíliával – akit nem így hívtak – egy szót sem váltott, hogy így volt igazán szép. Nem kérdezték meg egymásól: hogyan tovább? Mi lesz holnapután, amikor már nem lehetnek együtt táncolni? Hol folytatják? Folytatják? Abban utólag is biztos, ha egyikük fölteszi ezeket a kérdéseket, a másik nem válaszol elutasítólag. Neki kellett volna... Azzal vigasztalta magát, ha valamelyik szállodában szobát kérnek, nem kaphatnak. Nem volt házassági igazolásuk, ami ehhez akkoriban előfeltétel volt. A levelezés kérdését föl se tették. Igaz – a következő fél évtizedben –, nem is volt a fiúnak sem telefonszáma, sem állandó lakáscíme. A belső karhatalomnak óriási munkájába került, amíg a tucatnyi házmesterné – akik csak kétszer látták: amikor aláíratta velük a be- és kijelentőjét – véleményét megbízhatóságáról egyenként begyűjtötték.

A fiú és a lány külön mentek föl a szállásukra. Az előbbi szobájában a tizenegynéhány ágy egyikében észrevett egy lányt. Észre kellett vennie, mert sűrűn visította: „Még, még! Csináld!” És közben Cecília – akit nem így hívtak – egy

másik kollégiumi szobában a hidegvíz csapnál megmosta az arcát, s talán a korty víz, amivel szomját enyhítette, kicsit kesernyés volt. A fiúnak a nyári tejszállítások után csak annyi pénze volt, hogy esténként egy-egy pohár italt rendeljen maguknak. És a lány egyszer sem mondta, szívesen innék még valamit, esetleg egy bambit, mert – talán – jólérezte magát. Elég volt az egy-egy pohár. Máستól szédültek. Ha a lány is ugyanazt érezte, mint a fiú. Elképzelte, hogy meztelen testére, amit fürdőruha nélkül soha nem látott, fölhúzza a hálóingét, és nyakig betakaródnak. Csak hálóing lehetett. Pizsama nem illett Cecíliához, akit másként hívtak. Vagy uszodai melegítőben aludt volna? Soha nem fogja megtudni. Azt sem, mit gondolt minderről, amiről ő álmodozott. Megmozdult-e benne valami, amire emlékezni lehet, vagy ő csak egy volt – nem tudni hány – későbbi fiúi közül? Érezte-e az egyetlen – egyetlen – csóknak az édességét, amit az útközben váltottak? De lehet, hogy ezt csak a vénember álmodja hozzá. Ha színházi előadás volt a kanizsai moziban, mindig akadtak lányok, akik búzlóttek a Krasznaja Moszkvától. Cecília feledhetetlen illata egészen más volt. Bécsi vagy párizsi. Ha egyáltalában használt illatszert. De ahogy a nyakához hajolt, megcsapta az orrát valami, amit sem azelőtt, sem azután nem érzett. És a lány fülébe dúdolta meleg alt hangján: „Hol jártál az éjszaka...” És a fiú szorosabban magához húzta. Cecília jól nevelt kislány volt, gondolta a fiú. De többé nem látta.

„Hol jártál az éjszaka, Cecília...” Fülbemászóan édeskés zene. Hozzá a szöveg – még ebben a műfajban is buta és semmitmondó. Csak a vágy telíti nosztalgiával. „Ahogy a te emlékedet is”, mondja egy gunyoros, de azonosíthatatlan női hang. „Hiszen nem is tudsz táncolni. És hová tűnt közben a füredi szépségkirálynő? Akiről Cecília dalára először álmodoztál? Vele sem találkoztál többé?” S a vénember beleborzong. Mit írt a bölcs Goethe? Mi az emlék? Vagy azt a három éjszakát tényleg végigtáncolták Cecíliával? „Akinak az igazi nevét ki sem mered mondani, le sem mered írni” – mondja a hang... Vagy elfelejtetted azt is?” Lám, hiába figyelmeztetnek, csak összemostam őket, s már többesszámot használok, holott abban a három éjszakában... S most „Nyugtalan vagyok magamban, / Örömben, bánatomban, / 'S lelkem a vágy' szárnyára kél.”

Ez nem végszó: kezdődik a következő fejezet.